

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ЗДВН
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ЛЦДН у м. _____ Могилів-Подільський _____
(місто знаходження НКП)

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.
_____ В.М.Боронос
« _____ » _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

НА ТЕМУ:

Роль кредитування в діяльності підприємств

Освітній ступінь “Бакалавр”

Спеціальність 072 – “Фінанси, банківська справа та страхування”

Керівник роботи:

(підпис)

Л.С. Захаркіна

Студент:

(підпис)

О.Л. Степаницький

Група:

Фдн-64мп

Суми 2020

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 28 с.; 3 табл., 6 рис.; 36 джерел.

Актуальність теми роботи

В умовах ринкової економіки особлива роль належить операціям, що сприяють розвитку господарюючих суб'єктів, при цьому їх значення постійно зростає і обумовлено сучасними тенденціями в економіці як на національному, так і міжнародному рівні. У зв'язку з цим місце і функціональну роль позикових джерел - банківського кредиту в опосередкування кругообігу капіталу економічних агентів важко переоцінити.

Об'єкт дослідження – процеси фінансового кредитування підприємств та їх розвиток в Україні.

Предмет дослідження – економічні відносини що виникають в процесі кредитного забезпечення суб'єктів господарювання.

Методи дослідження – розрахунково-аналітичний, табличний, графічний аналіз.

У першому розділі дипломної роботи аналізується функціональна роль кредиту у забезпеченні фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання. У другому розділі досліджується роль кредитів у діяльності підприємств. У третьому розділі наведені проблеми та перспективи розвитку процесу кредитування підприємств в Україні.

БАНКІВСЬКИЙ КРЕДИТ, ПРИНЦИПИ КРЕДИТУВАННЯ, ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ, ЕФЕКТИВНІСТЬ КРЕДИТУВАННЯ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ФУНКЦІОНАЛЬНА РОЛЬ КРЕДИТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	7
1.1 Поняття кредиту і відносин, пов'язаних із його застосуванням.....	7
1.2 Форми кредитування підприємницької діяльності	10
2 РОЛЬ КРЕДИТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	15
2.1 Аналіз динаміки та тенденцій розвитку кредитування в Україні	15
2.2 Визначення ролі банківського кредитування в діяльності підприємства на прикладі ПАТ «Полтавський турбомеханічний завод»	18
3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ.....	20
3.1 Проблемні боки кредитних відносин та шляхи їх вирішення.....	20
ВИСНОВКИ.....	23
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	24

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах ринкової економіки особлива роль належить операціям, що сприяють розвитку господарюючих суб'єктів, при цьому їх значення постійно зростає і обумовлено сучасними тенденціями в економіці як на національному, так і міжнародному рівні. У зв'язку з цим місце і функціональну роль позикових джерел - банківського кредиту в опосередкування кругообігу капіталу економічних агентів важко переоцінити.

Відомо, що для продовження процесу розширеного відтворення і забезпечення ефективної діяльності в сфері виробництва підприємствам необхідно володіти власними основними і обіговими коштами в достатньому обсязі:

- 1) для здійснення капітальних вкладень і поточної діяльності;
- 2) розвитку інфраструктури виробництва з метою нарощування випуску готової продукції.

Однак власних накопичень для інвестування з метою розширення і модернізації виробництва та впровадження сучасних технологій у одних підприємств може не вистачити, а в інших, навпаки, спостерігається відносний надлишок грошових коштів. Більш того, відволікання з господарського обороту грошових коштів призводить, часом, до непродуктивної їх використання, упущену вигоду.

У зв'язку з цим особлива функціональна роль кредиту, як об'єктивної економічної категорії, проявляється в повній мірі, оскільки кредит дозволяє усунути нерівномірність у кругообігу коштів.

Об'єкт дослідження – процеси фінансового кредитування підприємств та їх розвиток в Україні.

Предмет дослідження – економічні відносини що виникають в процесі кредитного забезпечення суб'єктів господарювання.

Методи дослідження – розрахунково-аналітичний, табличний, графічний аналіз.

У першому розділі дипломної роботи аналізується функціональна роль кредиту у забезпеченні фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання. У другому розділі досліджується роль кредитів у діяльності підприємств. У третьому розділі наведені проблеми та перспективи розвитку процесу кредитування підприємств в Україні.

При написанні роботи були використані навчально-методичні матеріали, періодичні видання з питань фінансового кредитування підприємств. В ролі інформаційних джерел використовувались законодавчі акти, статистика НБУ, матеріали періодичних видань, наукові монографії та інші джерела.

1 ФУНКЦІОНАЛЬНА РОЛЬ КРЕДИТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1 Поняття кредиту і відносин, пов'язаних із його застосуванням

Сучасні вітчизняні та зарубіжні науковці багато уваги приділяють аналізу та визначенню ролі кредитних відносин в економічних процесах. При цьому вони мають значний спектр трактувань самого поняття кредиту і відносин, пов'язаних із його застосуванням.

Наприклад, сайт Вікіпедії трактує кредит як: «...кошти й матеріальні цінності, що надаються кредитором у користування позичальнику на певний строк та під відсоток. Кредит поділяють на фінансовий, товарний і кредит під цінні папери, які засвідчують відносини позики [18]».

Схоже визначення надає А. Щетинін, який визначає кредит як: «...кредит (від лат. *creditum* — позика) являє собою сукупність економічних відносин, що виникають між кредитором і позичальником із приводу передачі вартості (майна або грошей) у позичку на умовах повернення, терміновості й платності. Ці умови виступають основними принципами організації і функціонування кредиту [34, стор. 268]». На відміну від попереднього формулювання тут кредит розглядається як відносини, а не матеріальні цінності.

О. Дзюблюк, розглядаючи кредит, як економічну категорію, звертає увагу на: «...доцільність трактувати її саме як систему економічних відносин, тобто як цілком впорядковану послідовність дій його суб'єктів, що на постійній основі забезпечують перерозподіл коштів в економіці на умовах повернення в інтересах неперервності суспільного відтворення. Таким чином, кредит можна визначити як систему економічних відносин, що забезпечують перерозподіл коштів на засадах повернення і платності, створюючи умови неперервності усіх стадій суспільного відтворення [5]».

Деякі вчені традиційно розглядають роль кредиту через властиві цій економічній категорії функції. Розвиваючи цю тезу стосовно до сучасної системи

господарювання, вони виділяють ряд важливих моментів, що визначають роль кредиту, а саме:

1. Найбільш правильне формування оборотних і частково основних фондів, що забезпечують можливість маневрування ресурсами між галузями господарства і окремими підприємствами;

2. Здійснення мобілізації грошових коштів, тимчасово що у господарстві, і перетворення їх в результаті акумуляції кредитною системою в джерело формування оборотних коштів;

3. Сприяння зміцненню госпрозрахунку, так як кредит спонукає господарюючі суб'єкти найбільш раціонально використовувати його;

4. Прискорення оборотності оборотних фондів національної економіки в цілому;

5. Скорочення громадських витрат обігу і розвиток найбільш товарних галузей виробництва.

В цілому можна виділити ряд загальних підходів в розглянутих нами позиціях вчених:

- по-перше, більшість з них вважає, що роль кредиту як економічної категорії проявляється в конкретній реалізації його функцій;

- по-друге, кредит є основним джерелом оборотних коштів підприємств, капітальних витрат і сприяє їх раціональній організації і ведення господарства, підвищенню його товарності;

- по-третє, кредит сприяє економії і скорочення витрат обігу.

Одночасно слід виділити ще одну точку зору, суть якої полягає в зрівнянні норми прибутку внаслідок переливу капіталу в умовах конкуренції. При цьому кредит направляється в ті галузі і підприємства, які здатні забезпечити максимальний прибуток для кредитора, сприяючи диспропорційно розвитку промисловості.

Інтерпретація ролі кредиту, через властиві йому функції, безперечно, заслуговує на підтримку, розкриває все різноманіття впливу кредиту на економічні процеси в цілому.

Теоретичні принципи реалізації кредитних відносин наведені також в працях науковців Сумського державного університету [30, 27, 33, 15, 2, 28, 32, 21, 17, 29, 24, 6, 13, 12, 8, 9, 35, 7, 36, 11, 10, 16, 14].

Розглядаючи різноманіття кредитних відносин, можна виділити основні з них, такі як банківський кредит, комерційний кредит, іпотечний кредит, споживчий кредит і т.д. разом з тим, для всіх цих відносин характерні принципи поверненості, строковості, платності, цільового призначення, забезпеченості.

Оцінка та управління кредитними відносинами є елементом системи кредитного менеджменту. В роботі було проведено дослідження частоти запитів термінів «фінансовий кредит», «банківський кредит», «комерційний кредит», «іпотечний кредит» в межах пошукової системи Google, який реалізується за допомогою засобами програмного продукту Google Trends (рис. 1.1). Результати аналізу демонструють значно більший інтерес до пошуку матеріалу пов'язаного з іпотечним кредитуванням.

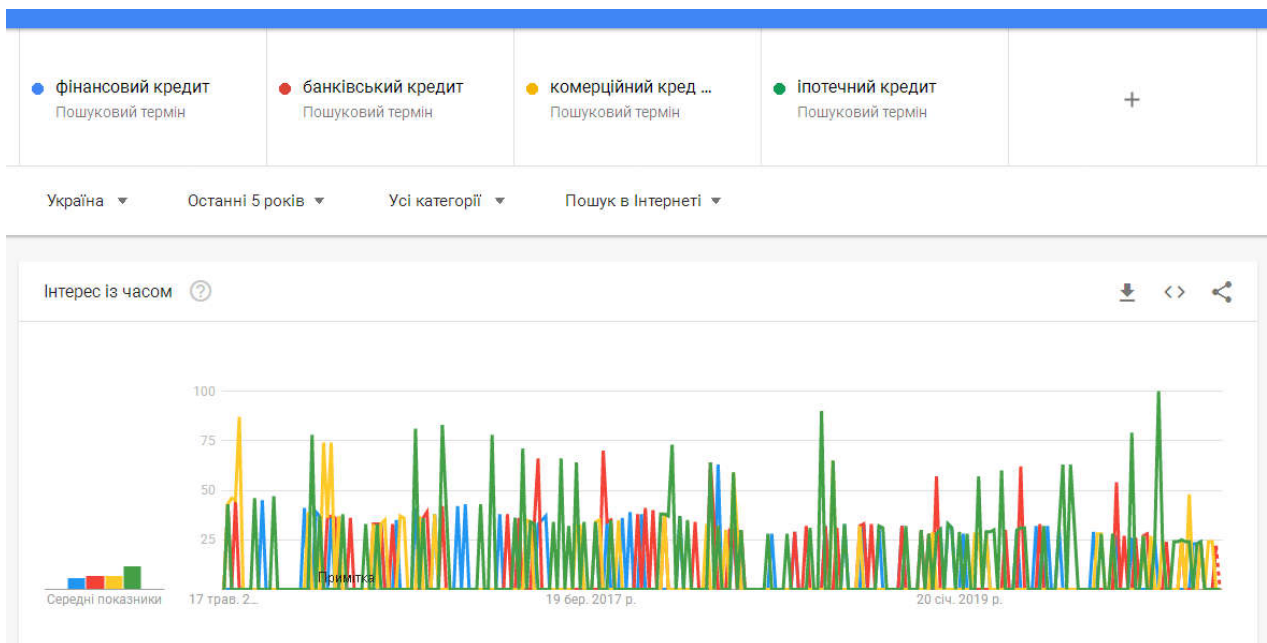

Рисунок 1.1 – Рівень використання термінів «фінансовий кредит», «банківський кредит», «комерційний кредит», «іпотечний кредит»

Незважаючи на різні точки зору сучасного трактування, найбільш властивою перехідного етапу економіки, роль кредиту має двоїсту природу: з одного

боку, кредит, будучи найважливішим джерелом формування основних і обігових коштів підприємств, сприяє прискоренню оборотності капіталу, розвитку та модернізації виробництва, з іншого, - може сприяти поглибленню диспропорцій в економіці і навіть провокувати розвиток економічних криз.

Позитивна сторона ролі кредиту випливає з теоретичного обґрунтування його впливу на кругообіг основних та обігових коштів підприємств, негативна, навпаки, є наслідком її практичної реалізації, насамперед, комерційними банками, які орієнтовані на максимізацію прибутковості своєї діяльності.

Таким чином в сучасній економічній літературі вчені розкривають роль кредиту на якісно новому рівні. Зокрема, вони вважають, що забезпечення безперервності кругообігу оборотних коштів не є специфічним призначенням тільки кредиту, але властиво й іншим формам капіталу, з чим важко не погодитися. Для забезпечення розширеного відтворення в даній сфері економічної діяльності держава, наприклад, використовує комплекс заходів прямої і непрямой підтримки. В системі цих заходів кредит є не єдиним, але дуже важливим джерелом такої підтримки. Більш того, його отримання позичальниками багато в чому залежить від конкретних заходів підтримки.

1.2 Форми кредитування підприємницької діяльності

В сучасному економічному світі існує значне різноманіття кредитних відносин учасниками яких є підприємства. Основні з них наведено на рисунку 1.2.

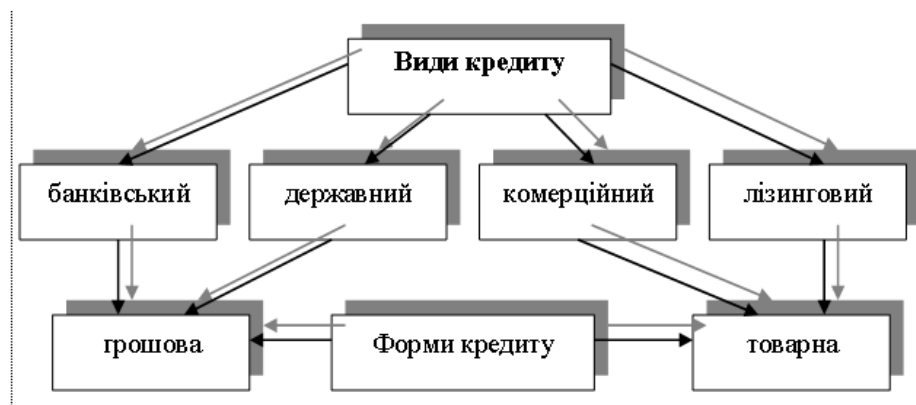

Рисунок 1.2 – Форми кредитування підприємств [25]

Серед форм кредитів що надаються підприємствам найбільш розповсюдженими є банківські кредити. Основні форми банківського кредитування наведені на рисунку 1.3.

Рисунок 1.3 – Форми кредитування підприємств [25]

У сучасній економічній теорії і практиці існують форми кредитування, здатні вирішувати багато завдань сучасного бізнесу. Різноманіття форм кредитування є відображенням потреб позичальників в засобах, а також винахідливості кредиторів щодо задоволення цих потреб з урахуванням ризику, який несе на собі кредитор при кредитуванні відповідної угоди. Задоволення потреби позичальника здійснюється не тільки за сумою і терміном, а й з урахуванням своєчасності, простоти і гарантованості кредитної угоди.

В умовах перехідної економіки форми кредитування підприємств значно змінилися. З практики зникли такі поняття, як «кредитування сезонних і несезонних виробництв», «кредитування по товарообігу», «кредитування на пайових засадах», «кредитування наднормативних запасів товарно-матеріальних

цінностей і витрат» при переході до ринку з'ясувалося, що деякі форми кредитування (наприклад, кредитування по обороту) містили значні елементи автоматизму в наданні коштів, що виявилось неприпустимим в новій господарській практиці. Ця форма кредиту була значно урізана і в даний час збереглася лише щодо торговельних і постачальницько-збутових організацій. У той же час необхідно відзначити появу нових форм кредитування реального сектора економіки: синдиковане кредитування, лізинг, проектне фінансування та ін.

Отже, можна виділити наступні основні видів кредитування юридичних осіб:

- овердрафт (можливий тільки для тих організацій, у яких вже є рахунок в банку. Дозволяє клієнту використовувати рахунок, навіть за умови відсутності на ньому коштів, а при його поповненні кредит автоматично буде погашатися);

- терміновий (в договорі вказується певний термін, на який надається даний кредит);

- кредитна лінія (не одноразовий кредит, а регулярне кредитування) клієнта. Кредитна лінія може бути відновлюваною і невідновлюваною. У першому випадку, при мінімальному порозі коштів на рахунку клієнтів, який встановлюється в договорі, відбувається поповнення за рахунок грошей банку на постійній основі. У другому випадку - кредитна лінія має обмежений термін дії). Даний банківський інструмент дозволяє позичальникові часткове витрачання виданих йому коштів за потребами реалізації етапів проекту. Цей фінансовий інструмент дозволяє значно знизити виплати за відсотками в порівнянні з традиційними кредитами. Важливим фактором є, що оплата процентів здійснюється після того, як кредитор починає використовувати продукт і нарахування відсотків здійснюється на суму, яка була знята з кредитного ліміту, а не на всю суму кредитної лінії. Так само плюсом даного банківського продукту є - схвалення на етапі оформлення, що дозволяє скоротити час від залучення кредитних коштів до перерахування контрагентам. Даний банківський продукт дозволяє не доводити цілі на використання кредитних коштів, немає необхідності «заморожувати» власні кошти;

- цільової (фінансові ресурси надаються клієнту під строго певну задачу. Банк буде строго контролювати витрату цих коштів);
- універсальний (у порівнянні з цільовим кредитом не має нестачі в вигляді банківського нагляду за використанням ресурсів, однак має досить обмежені рамки, що надаються сум);
- рефінансування (при наявності позики, можлива заміна банку, з метою зниження процентної ставки по кредиту);
- за участю державних програм (підтримка бізнесу з боку держави, що надається у вигляді великого кредиту під низький відсоток);
- фінансування нового проекту (при реєстрації юридичної особи можливе отримання кредиту за наявності розгорнутого і економічно ефективного бізнес-плану).

В роботі банків спостерігаються різні підходи до кредитування юридичних осіб, а також свої кредитні програми, які можуть включати чи не включати в себе ті чи інші види кредитування. Для того щоб успішно функціонувати український ринок кредитування юридичних осіб повинен використовувати досвід іноземних банків за низкою певних напрямків. Рекомендується застосовувати кілька основних напрямків розвитку банків з метою підвищення ефективності кредитування юридичних осіб:

- поліпшення системи аналізу кредитоспроможності позичальника;
- інтеграція сучасних технологічних рішень для залучення додаткових клієнтів;
- розробка продуктів для державно-приватного партнерства;
- персоналізація пропозицій не тільки для великих і середніх корпоративних клієнтів, але і для клієнтів, особливо на перших етапах їх функціонування;
- підвищення надійності інформаційних систем для забезпечення стабільної роботи з великими клієнтами;
- розробка програм кредитних канікул і спеціальних умов і пільг за часовими періодами погашення основного боргу і відсотків;

- впровадження алгоритмів і штучного інтелекту для автоматизації рутинних процесів і підвищення швидкості виконання операцій; в тому числі для скорочення часу розгляду кредитних заявок і прийняття рішення щодо кредитування або відмови клієнтові;

- підвищення кібербезпеки для створення додаткової привабливості;

- впровадження евентуального (подієвого) підходу у взаємодії з позичальниками на базі створення банківських підрозділів, що займаються відбором, вивченням фактів, перетворенням їх у значущі події, тобто плануванням і генерацією подій.

Застосування даних напрямків дозволить банкам активно розвивати кредитування юридичних осіб і значно підвищувати свої фінансові показники.

Впровадження вексельного обігу підвищує інтерес комерційних банків реалізації різних видів кредитних операцій з вексями. При цьому основна мета таких дій - забезпечити клієнта банку короткостроковими позиковими фінансовими ресурсами для організації поточного грошового обороту. Їх особливістю є те, що в ролі забезпечення повернення позики застосовуються тільки векселі, при цьому якщо надані векселі мають значку ліквідність, то під час прийняття рішення про надання позики кредитоспроможність отримувача позики грає другорядну роль.

В основі застосування операцій з вексями є використання комерційних та банківських векселів. Перший тип векселів застосовуються в процесі здійснення операцій з купівлі-продажу продукції, коли покупець, оплачуючи товар в розстрочку, розраховується з продавцем векселем. У цьому випадку важливо переконатися, що вексель використовується як інструмент реального руху продукції, так як його погашення буде відбуватися за рахунок виручки від продажу продукції. Фінансові векселі використовуються як інструмент відносин фінансової позики. При операціях з вексями потрібно відслідковувати забезпечення фінансової стійкості векселедавця.

2 РОЛЬ КРЕДИТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

2.1 Аналіз динаміки та тенденцій розвитку кредитування в Україні

Реалізація кредитних відносин є запорукою економічного зростання економіки держави. Сучасна криза показує, що і кредитна експансія, і кредитна рестрикція, розширення і стиснення кредиту мають величезний вплив на економічну кон'юнктуру, здатні як розширювати виробництво, так і стримувати його розвиток. У теорії і на практиці немає одностайного уявлення про те, чи є кредит передумовою і головною причиною криз, чи володіє він, підігриваючи спекулятивні тенденції, здатністю створювати кризи, або його роль позитивна і без його участі розвиток промисловості стає неможливим і вихід зі стану депресії може наступити тільки через довгі роки. Питання про роль кредиту як фактора розвитку економіки набуває стратегічного значення, вимагає звернення до питань його теорії і до практики його використання.

Специфічне призначення кредиту, що відрізняє його від ролі інших вартісних утворень, буде складатися, на наш погляд, перш за все в забезпеченні безперервності кругообігу і зовнішньоторговельного обороту вартості, що знаходиться як в формі оборотного, так основного капіталу. За рахунок залучення додаткового капіталу позичальник отримує можливість не тільки забезпечити безперервність виробництва і обігу, а й збільшити масу функціонуючого капіталу, при необхідності розширити масштаби своєї діяльності, прискорити відтворювальний процес. Аналогічні явища можемо спостерігати не тільки у позичальника, а й у кредитора, який, перетворюючи свій вільний, бездіяльний капітал в працюючий капітал, має можливість в повній мірі не тільки зберегти безперервність функціонування ресурсів як капіталу, але і збільшити масу звертаються ресурсів, а також прискорити її рух. У масштабах суспільства прискорення в кругообігу капіталу досягається також за допомогою рухової сили кредиту, коли позичальники, отримавши від товаровиробників тимчасово не використовуються капітали, стають дедалі активнішими товаровиробниками. Суспі-

льство, що розширює кредитні відносини, стає більш мобільним і продуктивним. В руках більш діяльних товаровиробників створюється нова вартість, прискорюється рух до прогресу.

У таблиці 2.1 та на рисунку 2.1 наведені обсяги кредитів надані депозитними корпораціями в Україні протягом останніх років.

Таблиця 2.1 – Обсяги кредитування в Україні (млн.грн) [4]

Період	Усього	у тому числі										
		у тому числі за строками			у національній валюті				в іноземній валюті			
		до 1 року	від 1 року до 5 років ¹	більше 5 років	усього	у тому числі за строками			усього	у тому числі за строками		
						до 1 року	від 1 року до 5 років ¹	більше 5 років		до 1 року	від 1 року до 5 років ¹	більше 5 років
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
залишки коштів на кінець періоду, млн.грн.												
2002	42 228	30 357	11 871	...	24 656	18 861	5 795	...	17 571	11 496	6 076	...
2003	67 892	37 312	30 580	...	39 620	24 767	14 853	...	28 272	12 545	15 727	...
2004	88 615	40 590	48 025	...	51 243	26 879	24 365	...	37 371	13 711	23 660	...
2005	143 423	54 823	88 601	...	81 279	39 477	41 802	...	62 144	15 346	46 798	...
2006	245 230	86 197	159 033	...	123 787	60 105	63 682	...	121 443	26 092	95 351	...
2007	426 867	131 505	181 311	114 052	213 802	95 159	94 562	24 081	213 065	36 346	86 748	89 971
2008	734 022	222 033	278 581	233 408	300 220	129 048	132 079	39 093	433 801	92 985	146 501	194 315
2009	723 295	230 974	266 699	225 623	355 521	163 952	147 340	44 229	367 774	67 022	119 359	181 394
2010	732 823	242 772	275 605	214 446	395 504	173 845	171 949	49 709	337 319	68 927	103 655	164 737
2011	801 809	297 422	301 002	203 385	478 596	218 240	200 142	60 214	323 213	79 182	100 860	143 171
2012	815 142	344 237	294 511	176 394	515 580	255 556	194 559	65 465	299 562	88 681	99 952	110 929
2013	910 782	426 082	310 739	173 961	602 776	325 299	203 671	73 805	308 006	100 783	107 068	100 156
2014	1 020 667	413 045	390 343	217 280	547 987	264 828	210 789	72 370	472 680	148 217	179 554	144 909
2015	981 627	437 977	329 593	214 057	433 826	214 908	147 287	71 631	547 802	223 070	182 306	142 426
2016	998 682	350 475	389 798	258 409	504 999	163 398	224 595	117 005	493 683	187 076	165 203	141 404
2017	1 016 637	405 718	342 147	268 792	570 627	285 338	178 959	106 330	446 031	120 380	163 188	162 462
2018	1 073 131	491 942	336 898	244 290	613 994	351 867	163 770	98 357	459 137	140 075	173 129	145 933
2019	971 871	473 471	307 629	190 771	613 708	359 992	176 801	76 916	358 162	113 479	130 828	113 856
2020												
січень	972 957	465 369	311 846	195 741	601 256	349 173	175 438	76 644	371 701	116 196	136 408	119 097
лютий	968 155	462 189	318 839	187 126	605 429	350 405	184 070	70 955	362 725	111 785	134 769	116 171
березень	1 033 942	491 935	337 651	204 356	623 966	370 152	182 407	71 407	409 976	121 783	155 244	132 949

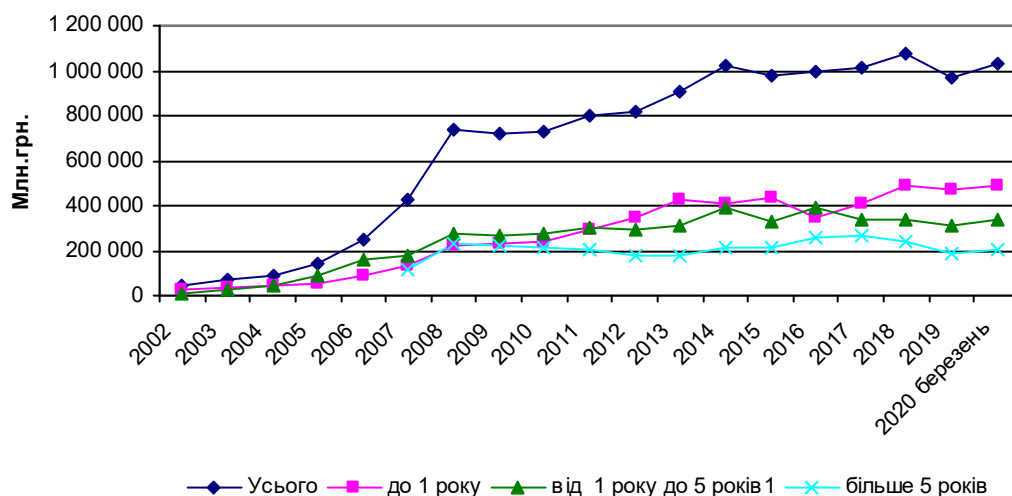

Рисунок 2.1 – Обсяги кредитування в Україні (млн.грн) [4]

Наведені дані демонструють, що в Україні обсяги кредитування стрімко збільшувались протягом 2006-08 років. Далі з 2008 року після світової фінансової кризи цей приріст значно скоротився, а після 2014 року обсяг кредитів залишається майже на незмінному рівні. При цьому в основному переважають короткострокові кредити до 1 року.

Статистика, щодо розподілу обсягів кредитів за видами економічної діяльності станом на березень 2020 року подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Обсяги кредитування за видами економічної діяльності [4]

Види економічної діяльності	Усього	у тому числі за строками			у тому числі								
					у національній валюті			в іноземній валюті					
		до 1 року	від 1 року до 3 років	більше 5 років	усього	у тому числі за строками			усього	у тому числі за строками			
						до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Усього	797 637	390 951	264 332	142 354	433 682	270 658	114 174	48 850	363 954	120 293	150 158	93 503	
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	63 065	28 876	31 135	3 055	44 469	19 441	23 377	1 651	18 596	9 435	7 758	1 403	
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	8 173	4 537	3 253	383	2 973	515	2 416	42	5 200	4 022	837	341	
Переробна промисловість	195 198	77 429	88 345	29 423	57 677	27 144	21 747	8 787	137 521	50 286	66 598	20 637	
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	62 686	19 440	17 757	25 489	6 796	5 063	1 350	383	55 890	14 377	16 407	25 106	
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	937	666	265	6	582	391	185	6	355	275	80	–	
Будівництво	25 640	11 757	5 831	8 052	21 617	10 254	4 924	6 439	4 023	1 503	907	1 613	
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт транспортних засобів і мотоциклів	294 418	216 531	61 893	15 994	234 354	185 317	40 059	8 977	60 064	31 214	21 834	7 017	
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	33 969	6 026	20 186	7 757	14 171	3 982	3 967	6 221	19 798	2 044	16 219	1 536	
Тимчасове розміщення й організація харчування	5 944	239	1 391	4 314	918	116	710	92	5 026	123	681	4 222	
Інформація та телекомунікації	6 096	5 064	659	373	5 703	4 961	582	160	393	103	77	213	
Фінансова та страхова діяльність	20 093	384	3 605	16 104	2 607	114	1 193	1 299	17 486	270	2 412	14 805	
Операції з нерухомих майном	55 394	11 365	15 593	28 435	27 844	6 865	7 526	13 453	27 550	4 500	8 067	14 982	
Професійна, наукова та технічна діяльність	12 411	1 707	9 719	985	4 820	565	3 853	402	7 591	1 142	5 867	582	
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	11 075	6 383	3 614	1 078	7 927	5 492	1 828	607	3 148	891	1 785	472	
Освіта	38	20	11	6	36	20	11	4	2	–	–	2	
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1 406	339	407	661	663	236	339	88	744	103	68	573	
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	760	167	585	7	242	163	72	7	518	4	514	–	
Надання інших видів послуг	333	19	82	233	285	19	34	232	49	0	48	1	

Найбільші обсяги кредитування мають оптова та роздрібна торгівля та переробна промисловість.

Негативні прояви в кредитній політиці можна було спостерігати і на рівні окремої кредитної організації, де було помітно вкрай повільний розвиток кредитування населення, в тому числі за допомогою споживчого, іпотечного, земельно-іпотечного кредитування, мікрокредитування, кредитування індивідуальних товаровиробників. Кризові події показали, що банки часто вкрай легковірно ставилися до розрахунку кредитоспроможності своїх клієнтів, ігнорували необхідність дотримання цільового характеру кредиту, розширювали кредиту-

вання без адекватного аналізу можливості повернення позик. Так само як і на міжнародному рівні, в національній економіці спостерігався розвиток деривативів, які не ґрунтуються на реальних матеріальних потоках і відповідного законодавчого забезпечення їх використання. Не володіючи належними навиками аналізу, комерційні банки нерідко обслуговували спекулятивні операції на ринку цінних паперів. Кредитну політику комерційних банків відрізняла відсутність в ній довготривалого горизонту, недостатність стратегічного підходу (в силу мінливості господарської кон'юнктури). Кредитна інфраструктура сучасної банківської системи залишалася в нерозвиненому стані.

У період кризи проявилася і ще одна негативна сторона кредитної практики. Аналіз показав, що окремі банки використовували кредит головним чином для підтримки своїх власних корпоративних інтересів, допускали підвищені ризики, що в кінцевому рахунку призводило до великих збитків.

2.2 Визначення ролі банківського кредитування в діяльності підприємства на прикладі ПАТ «Полтавський турбомеханічний завод»

З метою практичного аналізу використання кредитних ресурсів на прикладі промислового підприємства проаналізуємо фінансову звітність ПАТ «Полтавський турбомеханічний завод» за період з 2012 по 2015 роки [1]. Пасив балансу наведено у додатку А. На рисунку 2.2 наведена динаміка зміни обсягів банківського кредитування на підприємстві. Як показує рисунок, підприємство надає перевагу короткостроковому кредитуванню, обсяги якого значно зросли з 2014 року. До цього підприємство незначно використовувало довгострокові кредити.

Питому вагу банківських кредитів в загальній структурі капіталу підприємства демонструє рисунок 2.3. При цьому спостерігається зростання обсягів кредитів в загальній структурі капіталу підприємства. На цьому ж графіку наведено показник рентабельності власного капіталу за чистим прибутком.

Рисунок 2.2 – Обсяги банківського кредитування ПАТ «Полтавський турбомеханічний завод»

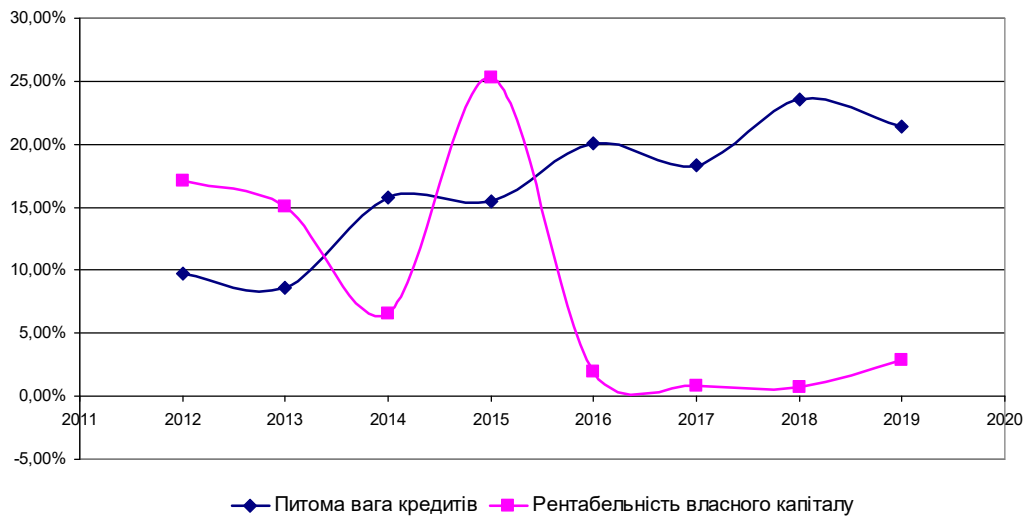

Рисунок 2.3 – Питома вага банківських кредитів в загальній структурі капіталу підприємства

Таким чином, можна зробити висновок, що ПАТ «Полтавський турбомеханічний завод» за останній період значно наростив обсяги кредитування, що говорить про переорієнтацію менеджменту підприємства на користування позиковими коштами. Разом з тим, це поки що не призводить до зростання рентабельності власного капіталу, який навпаки останніми роками значно знизився. Тобто використання підприємством позикових коштів з позиції забезпечення ефекту фінансового левериджу поки що не є ефективним.

3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

3.1 Проблемні боки кредитних відносин та шляхи їх вирішення

Український промисловий сектор перебуває у вкрай складній ситуації. Основними причинами цього є більш ніж 70% -вий знос основних засобів, а також відсутність технологічних інновацій. Крім цього, компанії сектора зазнають труднощів з обмеженим попитом на продукцію через її низьку якість, завищених цін, підвищеної податкової навантаженості. При цьому очевидно, що ціноутворення і контроль якості лежать в площині належного фінансування. Значна частина коштів, що видається підприємствам реального сектора банками як кредити, носить короткостроковий оборотний характер, що не припускає навіть мінімальної модернізації виробництва, і тим більше реалізації якихось бо нових проєктів щодо поліпшення того ж якості продукції, зниженню змінних витрат за рахунок нового обладнання і т.д.

У свою чергу банківське кредитування підприємств реального сектора, яке є, безсумнівно, основним драйвером розвитку економіки країни в цілому і кожного окремо взятого сектору зокрема, має також свої особливості і недоліки, що сформувалися в результаті кризи і зміненої кон'юнктури ринку. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на ряд складнощів, з якими стикаються підприємства в своєму прагненні отримати необхідні кошти для розвитку або підтримки наявного рівня виробництва. Найбільш яскраво виражені проблеми можна сформулювати за кількома групами.

1. Ставки за позиковими коштами. Першою і найбільш очевидною проблемою є вартість позикових ресурсів. У сформованих ринкових умовах далеко не всі виробничі підприємства в змозі забезпечити загальну маржинальність бізнесу вище, ніж ставка за позиковими коштами.

2. Вимоги до заставного забезпечення, його ліквідності, достатності. Вимоги банків до позичальників в частині заставного забезпечення, незважаю-

чи на їх фінансовий стан, на жаль, залишаються підвищеними, так як основа побудови банківського бізнесу в Україні - не просто мінімізація ризиків, а максимальна перестраховка, навіть якщо очевидно, що ризик мінімальний, наявність ліквідного «твердої» застави буде перевагою позичальника в процесі отримання кредиту. Таким чином, два рівних підприємства (нехай навіть одного сектора), провідні прибутковий бізнес, але володіють різним заставним забезпеченням, мають різні шанси на отримання кредиту, і вартість фінансування буде істотно різнитися.

3. Комісії. Закономірно відзначити, що вартість позикового фінансування для підприємств реального сектора, навіть в разі вчинення забезпеченої угоди, залишається істотно вище, ніж в країнах розвиненого кредитного ринку. Однак навіть конкурентна боротьба банків за клієнтів не призводить до зниження вартості коштів, зберігаються як високі ставки, так і всілякі комісії, часто істотно коригувальні ставку, роблячи її «ефективною».

4. Ліквідність. В даний час кризи ліквідності, як це було під час кризи, не спостерігається, проте факт деякої нестачі ліквідності в банківській системі існує. Більш того, доцільно звернути увагу на те, що банки переглядають політику розвитку на строкову перспективу. На зміну агресивним активних операціях з прагненням нарощувати кредитний портфель будь-якими методами (навіть вдаючись до перекредитування не самих надійних позичальників), банки роблять акцент на пасивні операції (підтримання незнижувальних залишків на розрахункових рахунках, депозити, вклади, переказ оборотів на розрахунковий рахунок в кредитах банку) . Всі ці заходи спрямовані на покриття розривів ліквідності напередодні ймовірної «другої хвилі» кризи. Заходи, що вживаються носять скоріше превентивний характер, оскільки у всіх ще свіжі в пам'яті закриті ліміти на ринку міжбанківського кредитування і найбільш складний з усіх можливих криза «довіри», який і став для багатьох кредитних організацій в 2008 р найбільш складною проблемою.

Таким чином, ситуація, що склалася з кредитуванням підприємств реального сектора і станом самих цих підприємств призводить до необхідності шука-

ти способи вирішення основної проблеми сектора, яка полягає в недостатньому фінансуванні сектора і відсутності «довгих» грошей. Безсумнівно, певний обсяг довгострокових кредитів надається, але він становить менше 10% від реальної потреби підприємств в коштах на модернізацію. Таким чином, ефективність кредитування реального сектора української економіки далека від ідеальної, що вимагає розробки методів її підвищення.

Грунтуючись на аналізі поточних проблем в реальному секторі, можна провести паралелі між сучасною українською дійсністю і післявоєнним станом економік західних країн. Одним з можливих шляхів підвищення ефективності кредитування банками промислових підприємств є досвід розвинених країн в частині застосування моделей корпоративного управління, що застосовувалися при відновленні своїх економік.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз показав, що кредит, будучи вартісним процесом, має величезну продуктивною силою, здатною розширювати і прискорювати суспільний розвиток. Однак позитивний вплив кредиту на виробництво та обіг не може бути досягнуто автоматично. Воно можливе лише на основі пізнання його стимулюючих якостей, правильної кредитної політики, спрямованої на підвищення ролі кредиту в соціально-економічному розвитку України. Біля витоків фінансово-економічної кризи і в центрі подальших подій виявився саме кредит.

У передкризової ситуації при оцінці ризиків кредитні організації вельми легковажно поставилися до аналізу кредитоспроможності своїх клієнтів. Незважаючи на бурхливий розвиток кредиту в передкризовий період, збільшення кредитних інвестицій в Україні виявилось недостатнім, попит на кредит перевищив пропозицію позик. А через падіння рівня самофінансування і, відповідно, зниження платоспроможності і фінансової стійкості підприємства в господарстві продовжувала відчуватися потреба в додаткових ресурсах.

Роль банків як у фінансуванні оборотного, так і основного капіталу залишалася невисокою. Кредит не чинив істотного впливу на розвиток інвестиційного процесу, що не впливав в належній мірі на вирішення найважливіших господарських проблем, в тому числі на підвищення рівня розвитку малих і середніх підприємств.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України. Веб-сайт. URL: <https://smida.gov.ua/db/participant/00220477>.
2. Вартісно-орієнтоване управління підприємствами на основі стейкхолдерського підходу [Текст] : звіт про НДР (остаточний) / кер. О.О. Захаркін. - Суми : СумДУ, 2018. - 79 с.
3. Грушко В., Іваненко Т. Оптимізація структури кредитного портфеля комерційного банку. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 2. С. 28-32.
4. Дані статистики фінансового сектору / Сайт Національного банку України. — URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#2fs>.
5. Дзюблюк О. Сучасні аспекти розуміння сутності і ролі кредиту як економічної категорії. *Світ фінансів*. 2010. Вип. 1. – С. 7–16.
6. Дослідження кон'юктури інвестиційного ринку України : звіт про НДР (заключний) / Кер. І.В. Кобушко. - Суми : СумДУ, 2011. - 114 с. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/27284>.
7. Захаркін О. О. Оцінка ризикостійкості підприємства при управлінні його інноваційним розвитком. *Економічний простір*. 2015. № 98. С. 165-176.
8. Захаркін О. О. Порівняльна характеристика концепцій управління підприємством в системі його інноваційної діяльності. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2014. № 4. С. 53–59.
9. Захаркін О. О. Роль інновацій у нарощенні вартості українських підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2014. №3. С. 90–101.
10. Захаркін О. О. Харченко М. О. , Івахнова А. Л. Оцінка інноваційного потенціалу підприємств у контексті інноваційного розвитку регіонів. *Механізм регулювання економіки*. 2012. №4. С. 216–221.

11. Захаркін О. О. Фактори формування вартості в контексті вартісно-орієнтованого підходу управління підприємством. *Бізнес Інформ*. 2014. №7. С. 208–214.
12. Захаркін О.О. Еколого-економічна оцінка технологічних рішень в машинобудуванні: автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.08.01 «Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища» / О.О. Захаркін. - Суми, 2003. - 22 с.
13. Захаркін О.О. Мякота Т.С. Шляхи оптимізації споживчого кредитування в Україні в умовах фінансово-економічної кризи. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць*. 2010. № 1 (8). С. 79-84.
14. Захаркін О.О., Костель М.В., Захаркіна Л.С. Оцінка впливу рівня інноваційної активності підприємств на їх фінансово-економічні результати. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 8 (170). С. 427–441.
15. Захаркін, О.О. Вартісно-орієнтоване управління інноваційною діяльністю підприємств: методологічні засади, світовий та вітчизняний досвід [Текст] : монографія / О.О. Захаркін. - Суми: СумДУ, 2015. - 400 с.
16. Захаркіна Л. С. Система стратегічного планування інноваційного розвитку підприємств. *Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ*. – 2009. № 4 (20). С.73–76.
17. Інвестиційно-фінансові механізми еколого-орієнтованого розвитку регіонів [Текст] : звіт про НДР (заключний) / Кер. С.В. Похилько. - Суми : СумДУ, 2014. - 50 с. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/39515>.
18. Кредит. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82_\(%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82_(%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8)).
19. Крупка М.І., Скаско О.І. Стратегія управління процесом кредитування реального сектору економіки. *Фінанси України*. 2003. № 7. С. 108–112.

20. Мартиновський В. С., Бурага Л. С. Ефективність банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні. *Економіка харчової промисловості*. 2016. Т. 8, Вип. 4. С. 67 – 73.

21. Механізми вартісно-орієнтованого управління підприємством [Текст]: звіт про НДР (заключний) / Кер. М.В. Костель. - Суми: СумДУ, 2015. - 84 с. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/53419>.

22. Науменкова С. Міщенко С. Розвиток кредитування у посткризових умовах. *Банківська справа*. 2013. № 1. С. 3–19.

23. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

24. Оцінка ефективності та оптимізація діяльності фінансових посередників = Еволюція процесу становлення та сучасні тенденції розвитку фінансового посередництва: звіт про НДР (проміжний)/ Кер.: П.М.Рубанов. - Суми: СумДУ, 2012. - 60 с. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/32640>.

25. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підруч. / [А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Буряк, Г. Г. Нам та ін.; керівник авт. кол. і наук. ред. А. М. Поддєрьогін]. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.

26. Поддєрьогін А.М., Г.П. Куліш та ін. Фінансовий менеджмент; кер. кол. авт. і наук. ред. А.М. Поддєрьогін; 2-е вид., перероб. Київ: КНЕУ, 2017. 534 с.

27. Роль інноваційної діяльності у формуванні вартості промислових підприємств [Текст]: звіт про НДР (заключний) / Кер. О.О. Захаркін. - Суми: СумДУ, 2016. - 114 с.

28. Теоретико-методичні засади відповідального портфельного інвестування як інструменту фінансового забезпечення сталого розвитку економіки [Текст]: звіт про НДР (проміжний) / кер. Д.В. Леус. - Суми: СумДУ, 2016. - 99 с. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/67799>.

29. Теоретико-методологічні засади управління фінансами урбанізованого простору на місцевому рівні = Теоретико-методологічні засади узгодження фінансових інтересів суб'єктів соціального партнерства на місцевому рівні: звіт

про НДР (проміжний) / Кер. К.В. Ілляшенко. - Суми: СумДУ, 2013. - 33 с. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/35419>.

30. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємства: звіт про НДР (заключний)/ Кер.: І.Д. Скляр. - Суми: СумДУ, 2012. - 54 с. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/34465>.

31. Фінансовий ризик. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA.

32. Фінансово-економічне обґрунтування екологічно спрямованого інноваційного розвитку [Текст]: звіт про НДР (заключний) / Кер. Т.В. Касьяненко. - Суми: СумДУ, 2016. - 90 с. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/53268>.

33. Формування фінансового механізму стабілізації економіки України [Текст] : звіт про НДР (заключний) / Кер. Н.А. Антонюк. - Суми : СумДУ, 2014. - 60 с. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/39378>.

34. Щетинін А. І. Гроші та кредит: підручник. - Вид. 4-те, перероб. та доп. / Щетинін А. І. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 440 с.

35. Zakharkin O. Zakharkina L. Enterprise's innovation development strategy substantiation and its aims. *Економічний часопис-XXI*. 2014. № 7–8(1). С. 76–79.

36. Zakharkin, O., Zakharkina, L., & Antoniuk, N. (2017). A comparative analysis of stock market volatility depending on investment time horizon. *Economic Annals-XXI*, 167(9-10), 49-52.

Додаток А

Пасив ПАТ «Полтавський турбомеханічний завод» [1]

Пасив	Код рядка	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
I. Власний капітал									
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1470	1470	1470	1470	1470	1470	1470	1470
Капітал у дооцінках	1405	8627	8588	8550	8511	94439	67248	0	0
Додатковий капітал	1410	0	0	0	0	0	0	54298	54261
Резервний капітал	1415	427	427	427	427	427	427	427	427
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	100654	120318	129480	176878	198578	223830	178134	179701
Усього за розділом I	1495	111178	130803	139927	187286	294914	292975	234329	235859
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення									
Пенсійні зобов'язання	1505	4137	3411	2316	1057	736	1364	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	33106	24629	0	0	0	23310	0	0
Цільове фінансування	1525	34	32	36	36	10	15	19	16
Усього за розділом II	1595	37277	28072	2352	1093	746	24689	19	16
III. Поточні зобов'язання і забезпечення									
Короткострокові кредити банків	1600	0	0	46701	49243	88767	67090	94025	84747
Поточна кредиторська заборгованість:									
за довгостроковими зобов'язаннями	1610	38652	41236	44944	30706	0	0	0	0
за товари, роботи, послуги	1615	55729	44814	26926	14805	26570	34126	33465	23603
за розрахунками з бюджетом	1620	2859	4368	1014	10126	2171	2334	1723	2672
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	3756	0	8960	528	1249	0	953
за розрахунками зі страхування	1625	1640	1091	1997	1956	1164	1496	1539	1469
за розрахунками з оплати праці	1630	3483	2281	3887	3936	4573	8380	5199	4424
за одержаними авансами	1635	85504	25909	21999	13754	14494	47433	12962	27584
за розрахунками з учасниками	1640	2089	948	948	521	4221	3171	3171	3171
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0	0	0	95	34	64	84
Поточні забезпечення	1660	2359	5143	5833	4468	4378	8713	6079	6665
Інші поточні зобов'язання	1690	706	333	391	418	123	2818	6522	4876
Усього за розділом III	1695	193021	126123	154640	129933	146556	175595	164749	159295
Баланс	1900	341476	284998	296919	318312	442216	493259	399097	395170